

Відгук

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Шестопал Івонни Анатоліївни на тему «Психологічні особливості професійної самореалізації жінок зрілого віку», подане до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія (соціальні та поведінкові науки)

Дисертаційне дослідження Шестопал Івонни Анатоліївни «Психологічні особливості професійної самореалізації жінок зрілого віку» присвячене важливій і недостатньо вивченій у психологічній науці проблемі, а саме, психологічним аспектам професійної самореалізації жінки у зрілому віці. Криза у жінок цього віку, в нинішній соціальній ситуації розвитку, вимагає від науковців-психологів розробки психологічних технологій, спрямованих на зростання їх життєвої стійкості, професійної компетентності, спроможності до професійної самореалізації. Отож цю дисертацію можна характеризувати як розробку підвищеної складності, яка має важливу науково-практичну значущість.

Як свідчить текст дисертації, Шестопал Івонна Анатоліївна на належному професійному рівні реалізувала дослідження: вивчила основний масив публікацій, присвячених феномену професійної самореалізації особистості, вагомо обгрунтувала теоретико-методологічні підходи до його вивчення, проаналізувала наявні дослідження психологічних чинників, вікових особливостей професійної самореалізації особистості зрілого віку, теоретичним чином вибудувала її структуру з відповідними компонентами, обрала комплекс валідних й надійних методів та розгорнула процедуру констатувального дослідження, а відтак на його основі розробила та експериментально верифікувала психотренінгову програму оптимізації процесу професійної самореалізації жінок.

Дисертантка чітко виокремлює об'єкт дослідження, його предмет, мету та завдання. Вони обгрунтовано відображають логіку теоретичного та експериментального розділів дисертації. Методологічні засади відповідають його предметному спрямуванню. Використана теоретична база досліджень з даної

проблеми повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань.

Авторка переконливо продемонструвала у роботі наукову ерудицію: вона змістовно опрацювала практично всі наявні на сьогоднішній день упередження, методологічні підходи, рівні аналізу феномену професійної самореалізації особистості, зокрема жінок зрілого віку, розглядає її з системних позицій і відповідно цілком переконливо виокремлює в її структурі такі компоненти як мотиваційно-цільовий, ціннісно-смысловий, операційний, з'ясовує їх властивості, зв'язки, динаміку становлення тощо.

Системне, складне поняття «професійна самореалізація особистості» послідовно представлено з позицій концепції розвитку життєтворчої активності особистості В. М. Ямницького. У процесі дослідження Шестопа І. А., запропонувала модель психологічного конструкту цілісної самореалізації особистості, як активності, що спрямована на розкриття власного особистісного потенціалу у процесі втілення життєвого проекту, на основі рефлексії та цілепокладання.

Як логічно правомірне і позначене новизною варто відзначити виокремлення дисертанткою провідних чинників професійної самореалізації особистості, які спроектовані в такі аспекти: 1) професійну компетентність, як сукупність задатків, здібностей, емоційно-вольового потенціалу та професійних знань, навичок та умінь; 2) професійну спрямованість як сукупність професійних цілей та мотивації; 3) професійну діяльність; 4) професійну самосвідомість, як координуючу складову особистісної активності.

Дисертантка реалізує багатомірний системний теоретико-експериментальний підхід до вивчення і вирішення проблеми професійної самореалізації особистості і представляє її у першому розділі дисертаційного дослідження як процес досягнення найвищого ступеня адаптації особистості в професії та переходу до професійної творчості, сенситивним віковим періодом якої є середня дорослість.

В роботі знаходимо достатньо глибокий аналіз відмінностей між жінками та чоловіками, як в силу впливу біологічних чинників, так і

соціально-психологічних, професійних умов їх самореалізації. Завдяки послідовному розв'язанню визначених завдань, теоретичному аналізу проблеми дисертантка пропонує поетапну структуру професійної самореалізації: професійне самовизначення, професійний розвиток та професійне становлення (професіоналізм) як найвищу стадію самореалізації. Особлива цінність такого підходу авторки полягає в єдності теоретичного й практичного у феномені самореалізації.

У другому розділі дисертації – «Експериментальне дослідження особливостей професійної самореалізації жінок у зрілому віці» представлено методологію та методичний інструментарій експериментального вивчення особливостей професійної самореалізації жінок зрілого віку. Комплекс психодіагностичних методів та методик дозволив дисертантці провести ґрунтовний констатувальний експеримент на вибірці жінок та осіб чоловічої статі.

За результатами констатувального дослідження, встановлено, що жінки зрілого віку реалізують себе у професійній діяльності здебільшого через стратегію соціального самоствердження. У більшості респондентів, незалежно від стратегії, виявлено андрогенний тип психологічної статі та професійної самореалізації, що як вказує дослідниця, є наслідком особливостей гендерної соціалізації сучасного українського суспільства. Вартим на увагу є виявлення І. А. Шестопаля, факту, що жінки зрілого віку фемінного типу психологічної статі переважно обирають стратегію професійного розвитку, а із андрогенним і маскуліним типом – стратегію соціального самоствердження.

Окремо можна зазначити грамотне використання дослідницею комплексу складних методів математичної обробки результатів дослідження: варіаційного, факторного, кореляційного аналізу, а також критеріїв Ст'юдента, Манна-Уїтні та інших з метою оцінки достовірності відмінностей у досліджуваних показниках. Це дозволило підтвердити високу достовірність отриманих результатів дослідження та дослідницькі здібності дисертантки.

У третьому розділі «Експериментальна програма оптимізації професійної самореалізації жінок зрілого віку» розроблені та апробовані змістовно-методичні

засади програми оптимізації професійної самореалізації жінок. Метою такої програми було створення психологічних умов покращення здатності жінок експериментальної групи до реалізації особистісно-професійного потенціалу, рівня задоволеності працею, формування суб'єктивного благополуччя, досягнення високого рівня особистісної зрілості та професійної досконалості.

Особливої уваги заслуговує програма психотренінгу, який охоплював комплекс методів та методик психологічного впливу на учасників експериментальної групи. Заслуговуючим на увагу є авторське використання трьох послідовних рівнів такого впливу: 1) орієнтувального, 2) адаптаційного, 3) рівня розвитку професійної зрілості. На кожному з них були використані різні засоби, форми, техніки, прийоми. Апробована у формувальному експерименті, чітко регламентована та спланована тренінгова програма дала позитивні результати, підтвердила гіпотезу дослідження.

Загалом наукова новизна дослідження І. А. Шестопаля полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад розвитку професійної самореалізації жінок впродовж середньої дорослості; у виокремленні психологічного конструкту самореалізації особистості, визначенні його психологічних детермінант; у розкритті психологічних особливостей процесу професійної самореалізації жінок зрілого віку та уточненні цілої низки психологічних понять, зокрема, «самореалізація особистості», «професійна самореалізація» та ін.

У авторефераті і публікаціях з теми дисертації у повній мірі представлені основні результати дослідження І. А. Шестопаля. Наукові положення та результати дисертаційного дослідження: оприлюднені у 13 одноосібних публікаціях, з яких 6 у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 - в закордонному періодичному виданні, 2 - у виданнях, що індексуються у наукометричних базах а також вони пройшли апробацію на 15 Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях. Обґрунтовані авторкою положення і рекомендації впроваджені у навчальному процесі ряду ВНЗ України.

В той же час, оцінюючи дисертаційну роботу загалом позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання, які можуть бути дискусійними:

1. На нашу думку, включення в такий показник професійної самореалізації особистості жінки як професійна компетентність лише ознак її емоційно-вольового потенціалу не є достатнім, оскільки така компетентність характеризується інтелектуальними та іншими психологічними ознаками особистості.

2. У підрозділі 2.2. варто було б більш ґрунтовно подати психологічну інтерпретацію отриманих в констатувальному експерименті показників особистісної самореалізації жінок зрілого віку та особливостей детермінант їх прояву.

3. У комплексі методів та методик дослідження особливостей професійної самореалізації жінок використані в основному відомі тестові методики, їх детальний опис переобтяжив текст дисертації. Проте серед методів не згадуються методи спостереження, усного, письмового опитування, узагальнення незалежних характеристик, аналізу результатів професійної діяльності жінок. А саме їх використання, як додаткових методів, дозволило б більш аргументовано підтверджувати, доводити ті чи інші авторські позиції, тлумачення щодо предмету дослідження.

4. Для більшої чистоти експерименту та доказовості ефективності програми оптимізації професійної самореалізації жінок варто було б поряд з результатами діагностики показників, отриманих в експериментальних групах, порівнювати їх у таблицях, рисунках із значеннями, що отримані у контрольній групі як на початковому, так і на кінцевому етапах формувального дослідження.

5. Також у роботі дещо великий за обсягом теоретичний розділ, відсутні попередні посилання на табл. 2.10, на рисунки 2.7, 3.10.

Однак, наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Висновок: дисертація «Психологічні особливості професійної самореалізації жінок зрілого віку» є самостійним та цілком завершеним науковим дослідженням, відзначається актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю. За науковим рівнем та поданням результатів дослідження дисертація на тему «Психологічні особливості професійної

самореалізації жінок зрілого віку» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. а її авторка – Шестопа Іванна Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент, доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри психології КВНЗ
«Вінницька академія неперервної освіти»

М.І. Томчук

ПІДПИС
Томчук М.І.
ЗАСВІДАЧУЮ

ПІДПИС
№ 411